

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Аналізуються проблеми на регіональному ринку праці. Пропонуються заходи щодо вирішення регіональних диспропорцій на ринку праці і стимулювання попиту на робочу силу.

Analysis of problems on the regional labor market. Proposes measures to address regional disparities in the labor market and stimulate demand for labor.

Ключові слова: глобалізація, ринок праці, зайнятість, безробіття, вивільнення працівників, трудова вакансія, безробітне населення, зайняте населення.

Вступ. Регіональна політика, об'єднуючи різні за пріоритетністю напрями, повинна ґрунтуватися на чіткому розділенні повноважень центральних і місцевих виконавчих органів влади, діяльність яких забезпечувала б підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону, ефективне використання його трудового потенціалу і збалансованість територіального ринку праці.

Зміни в економіці України за останні роки вимагають вирішення проблеми формування конкурентоспроможного ринку праці. Саморозвиток і пристосування ринку праці до сучасної економічної ситуації створили в Україні досить суперечливий «клубок» соціально-трудова відносин. У ньому сполучені масштабна нерегламентована зайнятість, низька мотивація до праці і заробітна плата, регрес у структурі зайнятості і погіршення якості робочої сили, плінність кадрів, приховане безробіття.

Ситуація на регіональних ринках праці залишається досить напруженою. У ряді регіонів вона наближається до кризового стану, для якого характерна відсутність механізму «саморегулювання», поява тенденції до стихійного «самовідтворення», низька сприйнятливості до зовнішніх впливів і антикризових заходів. Оздоровленню таких регіональних ринків праці перешкоджають інерційні процеси: повільна ротація безробітних; обмежена пропозиція робочих місць, збільшення тривалості безробіття. Саме тому необхідно вивчати проблеми регіональних ринків праці та вдосконалювати їхнє функціонування в умовах глобалізації економічного розвитку держави.

Теоретичні дослідження функціонування ринку праці вітчизняною науковою школою розпочалися на початку 90-х років. Проблеми управління трудовими ресурсами, їх рухом і використанням, а також удосконалення якості, як умови підвищення конкурентоспроможності, розглянуті в наукових працях Д.Богині, В.Васильченка, М.Долішнього, І.Заславського, О.Заклети, В.Коваленка, А.Колота, Е.Лібанової, Л.Костіна, Г.Купалової, Л.Лебедевої, І.Петрової, М.Пітюлича. Зокрема, у працях С.Бандура, Д.Богині, Т.Заяць, О.Котляра, Е.Лібанової, С.Пирожкова, В.Онкієнка досліджені різні аспекти відтворення робочої сили й пов'язані з ними складності та суперечності функціонування ринку праці. Останнім часом увагу науковців привертають проблеми управління процесами, а саме: на регіональних ринках праці.

Однак на сьогодні немає узагальнюючої наукової методики з розв'язання проблем управління зайнятістю в регіональному розрізі. Саме актуальність проблеми та недостатня її дослідженість були основою для вибору теми нашого дослідження.

Метою нашого дослідження є формування цілісного уявлення про сучасний стан ринку праці в Україні в умовах глобалізації економічного розвитку держави та розробки системи заходів щодо подолання основних диспропорцій та підвищення попиту на робочу силу на регіональному ринку праці.

Основний розділ. Назва процесу глобалізації походить від англійських слів "globe" - земна куля, "global" – світовий, всесвітній та "to globalize", "globalization" — поширюватись по всій планеті, набувати всесвітнього характеру. Існує багато наукових визначень слова «глобалізація». Зокрема, американський політолог Ентоні Гіденс вважає, що глобалізація – це розширення світових соціальних зв'язків, котрі з'єднують віддалені регіони таким чином, що місцеві події розвиваються під впливом подій, які відбуваються за багато миль від них. Інший американський політолог і соціолог Девід Гелд зауважує, що глобалізація означає щонайменше два різних феномени: по-перше, вона передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками, по-друге, вона означає, що відбулося посилення взаємодії та взаємозв'язків всередині держав і суспільств та між ними самими. На думку одного з найбільш відомих фахівців з проблем глобалізації Рональда Робертсона, глобалізація - це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який призводить до зростаючої схожості й однаковості в житті народів планети. За останні 10 років глобальна економіка зростає приблизно на 2—3 % на рік. За цей же час розрив між багатими і бідними країнами збільшився у 10 разів. За даними, наведеними В. П. Щербаковим, входження в світ економіки, що глобалізується, можливе лише тоді, коли середньодушовий дохід населення перевищує 800 дол. на місяць, що вимагає постійно працювати в напрямі підвищення заробітної плати. Глобалізація, підвищуючи рівень продуктивності праці за рахунок новітніх технологій, може призвести до скорочення числа працюючих і, передусім, робітників. Для запобігання цьому необхідно в першу чергу, підвищувати рівень освіти, тобто збільшувати інвестування в людський капітал на всіх рівнях [1].

Ринок праці в Україні являє собою складну систему, яка постійно розвивається і вдосконалюється, і на яку впливають глобалізаційні процеси. Впродовж останніх років, а саме до середини 2008 року ситуація на національному ринку праці формувалась під впливом позитивної динаміки макроекономічних показників, вона є наслідком послідовного здійснення заходів державного регулювання зайнятості та характеризується зростанням зайнятості населення та адекватним зменшенням безробіття.

Так, зростання рівнів зайнятості населення в Україні в 2008 році спостерігалось по всіх регіонах країни. Найбільший приріст зазначеного показника на 0,9 % зафіксовано у Донецькій, Луганській, Львівській, Хмельницькій областях. Найвищий рівень зайнятості у 2008 р. був у м. Києві (64,9%), а найнижчий – у Тернопільській області (53,1%) [2].

Проте стан на регіональних ринках праці погіршується. У 2009 році до Хмельницького центру зайнятості за сприяннями у працевлаштуванні звернулось 5998 незайнятих трудовою діяльністю осіб. Чисельність незайнятого населення, яке скористалось послугами служби зайнятості, з урахуванням осіб зареєстрованих на початок року, склала 7698 осіб, що на 6% більше, ніж у 2008 році, з них отримували допомогу по безробіттю 4333 безробітних, середній розмір допомоги по безробіттю склав –705 грн, що на 208 грн перевищує показник 2008 року. Станом на 1 січня 2010 року по Хмельницькому регіоні зареєстровано 19632 безробітних особи, в тому числі – 9614 жін і 10018 чоловіків. Із них хмельничан, відповідно, 1384 особи, з них 771 жінка і 613 чоловіків. Для порівняння, у Кам'янці-Подільському, чисельність мешканців якого в півтора рази менша, ніж в обласному центрі, безробітних зареєстровано 2017 чоловік, у Нетішині – 914 чоловік. Середній рівень безробіття на Хмельниччині становить 2,5%. Станом на 01.01.10 дещо зменшилась чисельність безробітних і становила 1384 особи проти 1613 осіб станом на 01.01.2009 року. До речі, найвищий рівень безробіття зареєстровано в області у Теофіпольському районі – 7,7%.

З початку 2009 року по Хмельницькому регіоні 222 підприємства (організації та установи) міста проти 115 підприємств 2008 р. подали списки на вивільнення 3617 працівників (в 2,6 рази більше ніж у 2008 році). Фактично вивільнили за 2009 рік 1569 працівників, що в 4,6 рази перевищує показник за 2008 рік. Протягом січня – грудня 2009 року в Хмельницькій службі зайнятості зареєстровано 717 вивільнених осіб проти 426 за 2008 рік, з них працевлаштовано 250 осіб. Станом на 1 січня 2010 року на обліку в Хмельницькому центрі зайнятості перебуває 343 вивільнених працівники (25% від загальної кількості незайнятих осіб на обліку).

На початку 2010 року в Хмельницькій службі зайнятості зареєстровано 8425 роботодавців – платників внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, що на 20,2% менше ніж у 2008 році, в т.ч. юридичних – 5265 (менше на 21,9%), фізичних – 3160 (менше на 18,5%). У 2009 році укладено 2838 діючих договорів між найманими працівниками та фізичними особами – підприємцями, що на 39% менше ніж у 2008 році. Як наслідок відбулося зменшення кількості наявних вакансій у 2009 році на 45%, що становило 4421 одиницю. Співвідношення чисельності незайнятих громадян та вакансій протягом поточного року дорівнювало 2 особи на одну вакансію. Продовжує спостерігатися тенденція переваги надходження вакансій за робітничими професіями. Потреба в працівниках на підприємствах міста станом на 1 січня 2010 року становила 31 вакансію, що в шість раз менше, ніж у 2008 році.

Слід відмітити високий відсоток молоді серед безробітних. Так, протягом року на обліку в Хмельницькій службі зайнятості перебувало 4850 осіб віком до 35 років, що складає 63% загальної кількості громадян, які перебували на обліку, з них працевлаштовано 2660 осіб, або 66,4% від загальної чисельності працевлаштованих.

Аналізуючи ринок праці Хмельницького регіону, можна сказати, що заходи державної політики були спрямовані переважно на перенавчання безробітних і розвиток громадських робіт: 520 осіб (65%) охоплено професійною підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації, до громадських робіт залучено 95 осіб віком до 35 років (36,3%).

Протягом 2009 року в Хмельницькому регіоні профорієнтаційні послуги отримали 24597 осіб, проведено 347 інформаційних та тематичних семінарів різної направленості для відповідних цільових груп незайнятого населення, у яких взяли участь 9759 осіб. У 2008 році професійне навчання за направленням державної служби зайнятості пройшли понад 245 тис. осіб. Нині професійну підготовку і перекваліфікацію державна служба зайнятості проводить лише під замовлення працедавця, в основному по робітничих професіях, і підвищує кваліфікацію з метою розширення знань з уже наявної спеціальності. У січні 2009 року профнавчання проходили 40,3 тис. безробітних загалом по Україні.

Вказані заходи є недостатніми для вирішення проблем зайнятості, проте вони поліпшили ситуацію на ринку праці як по Хмельниччині так і по Україні в цілому.

Разом із тим, сучасний стан ринку праці характеризується наявністю низки проблем, які є бар'єром для нормального соціально-економічного розвитку як всієї країни, так і її окремих регіонів. Гострими лишаються проблеми кількісно-якісного дисбалансу між пропозицією та потребою у робочій силі, низького кваліфікаційного рівня шукачів роботи та працюючого населення, а також проблеми зайнятості молоді та інвалідів, насамперед у монофункціональних містах, шахтарських регіонах, сільській місцевості, нелегальні зовнішні трудові міграції, неформалізовані внутрішні трудові міграції та тіньовий ринок праці.

Причинами незадоволеного попиту роботодавців на робочу силу за рахунок випускників професійно-технічних навчальних закладів є:

- незадовільна якість підготовки кадрів (випускники відмовляють у робочому місці на підставі низької кваліфікації, невідповідності професійних знань і вмінь потребам робочого місця, що є наслідком недосконалого змісту професійного навчання внаслідок застарілих кваліфікаційних характеристик професій та відсутністю незалежної кваліфікаційної атестації випускників навчальних закладів);

- підготовка навчальними закладами кваліфікованих робітників, професійний склад яких не враховує ситуацію на регіональних ринках праці (через відсутність державної системи професійної орієнтації населення та недосконалої, низькоефективної системи державного замовлення на професійну підготовку кадрів функціуючої на адміністративних засадах).

Наступною проблемою ринку праці в Україні є тінізація зайнятості.

Проблеми нелегальних відносин у сфері зайнятості пов'язані із:

- значним рівнем фінансового навантаження на фонд оплати праці;
- недотриманням норм трудового законодавства в частині належного оформлення трудових відносин роботодавцем;

- неврегульованою внутрішньою трудовою міграцією, основними чинниками якої є розбалансованість попиту та пропозиції робочої сили в розрізі регіонів (на сьогодні найбільшу кількість вакансій пропонують роботодавці Києва, Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Запорізької областей).

Характерною ознакою ринку праці України є низький рівень зайнятості осіб із інвалідністю.

Основними причинами, які стримують зайнятість інвалідів в Україні, є:

- порівняно низький рівень освіти інвалідів і їх професійної підготовки;
- недостатній рівень підтримки тих, хто вперше виходить на ринок праці (випускників навчальних закладів);

- недостатня кількість робочих місць, на яких може бути задіяна праця інвалідів [4].

Висновки. З метою подолання регіональних диспропорцій на ринку праці та забезпечення економічного розвитку, доцільно запровадити наступну систему заходів:

- збільшення фінансових надходжень до служб зайнятості несприятливих регіонів за рахунок державного перерозподілу всіх коштів, отриманих у регіонах залежно від потреб кожного з них;

- розширення сфери застосування праці за рахунок створення нових робочих місць через встановлення сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, на яких створюються нові робочі місця, надання державної підтримки сільськогосподарським виробникам, підприємствам у депресивних регіонах;

- удосконалення механізму формування, розміщення та виконання державного замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних і робітничих кадрів на основі даних про стан регіональних ринків праці;

- запровадження системної взаємодії роботодавців і професійно-технічних навчальних закладів шляхом активізації участі роботодавців у створенні сучасної навчально-виробничої бази;

- розробка та впровадження програм покращення демографічної ситуації в регіонах шляхом фінансової підтримки найбільш уразливих верст населення; забезпечення гідних соціальних гарантії для багатодітних родин (встановлення пільг у медичному, освітньому обслуговуванні);

- реалізація механізмів щодо працевлаштування випускників навчальних закладів, передбачених Законом України „Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю”.

Упровадження цих заходів дозволить підвищити якість національної робочої сили, подолати регіональні диспропорції на ринку праці в Україні та істотно підвищити попит на робочу силу.

Література

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста [Електронний ресурс]. / М. Алле – М. : ТЕЙС, 2003. – 314 с. – Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php.required/articles/87.html>.

2. Статистично-аналітичний огляд стану ринку праці у 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Ринок праці 2009: аналіз, дослідження, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profosvita.org.ua/uk/required/articles/39.html>.

4. Концепція загальнодержавної програми зайнятості населення на 2009-2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mlsp.kmu.gov.ua/>.

Надійшла 29.05.2010